

toegewijd aan de diverse schutspatronen. Aan andere altaren werden de vele missen gelezen voor de overledenen. Zijbeuken en middenschip waren over het algemeen zonder stoelen of banken. Grote groepen gelovigen vonden er zo een plaatsje rondom de preekstoel om te luisteren naar rondtrekkende volkspredikanten, die ook in Weert van zich lieten horen en daar - net als overal elders - een stampvolle kerk getrokken moeten hebben. Met dat al spelen de hallenkerken, zoals Weert er nu ook een gekregen had, in op een veranderende aandacht, die niet meer uitsluitend gericht was op het gebeuren aan het hoogaltaar in het priesterkoor, maar zich net zo goed kon concentreren op het altaar van de schutspatroon in de zijbeuk of op de preekstoel in het middenschip.

Een verandering van aandacht binnen het kerkgebouw als afspiegeling van veranderingen in het maatschappelijk leven daarbuiten. En al kreeg Weert er in 1526 nog een tweede kerk bij, gelegen in het klooster van de Minderbroeders, het godsdienstige leven van de bevolking speelde zich vooral af binnen de Martinus.

Wanneer de hervorming ook in Weert vaste voet aan de grond krijgt verdwijnt uit die Martinuskerk alles dat typerend was voor de katholieke eredienst. Uit de kroniek van Maria Luyten van het klooster Maria-Wijngaard, weten wij dat alleen preekstoel en luidklokken gespaard bleven. Ook de gotische doopvont overleefde de beeldenstorm. Opnieuw weerspiegelt de Martinuskerk het veranderde tijdsbeeld. Voor de reformatorische christen is het Woord het belangrijkste; vandaar dat de preekstoel centraal komt

te staan binnen het kerkgebouw. Ook de doop is geen sacramentele handeling, die los van liturgische vieringen kan plaats vinden, maar de bediening van de doop hoort onlosmakelijk bij de verkondiging van het woord.

De gereformeerde religie kreeg echter geen kans in Weert te wortelen en voor haar werden toen ook geen kerken gebouwd, zoals dat elders in ons land wel het geval was. Pas in het begin van de twintigste eeuw keerde het tij ten gunste van haar en verrees als tastbaar bewijs daarvan aan de Maaspoort de Bethelkerk. Hiermee kregen de reformatorische christenen eindelijk de beschikking over een eigen kerkgebouw, waarin de prediking van het woord, de bediening van de doop en de viering van het avondmaal konden plaats vinden.

Katholiek triomfalisme

Nadat in 1853 de bisschoppelijke hiërarchie voor ons land weer hersteld was, onderging de kerk een sterke impuls van het dan oplevende katholicisme. Onder de stimulerende leiding van P.H.J. Cuypers werd eerst in het katholieke zuiden en daarop door ons hele land kerken gebouwd, die het middelpunt moesten worden van vernieuwd katholiek leven. Het zijn de geweldige neo-gotische bouwwerken, die hoog boven hun omgeving uittorenden.

In Weert raakte deken Johannes Custers in de ban van dit katholieke triomfalisme. De 47 meter hoge toren, die sinds 1529 een geheel uitmaakte met de St. Martinuskerk, kon in zijn ogen geen genade meer vinden. Hij moest hoger worden, zichtbaar tot ver in de wijde omgeving, een waar-schuwendende vinger wijzend naar

de hemel en zo de mensen - of ze het wilden of niet - herinneren aan hun levenseinde. Maar de tijd waarin de kerk een belangrijke rol speelde in het maatschappelijk leven leek voorbij, zoals ook het silhouet van het kerkgebouw in de grote steden aan het verdwijnen was tussen de fabrieksschoorstenen en de torenflats. Die ontwikkelingen zouden zich tot op onze dagen voortzetten, en nog eens weerspiegelt de Martinus de veranderde maatschappelijke situatie. Haar betekenis voor het kerkelijk leven van de Weertenaren lijkt aangetast en steeds vaker wordt deze KERK aangeduid als het MartinusMONUMENT.

Nieuwe ontwikkelingen

Intussen heeft Weert zich sinds de eeuwwisseling weten te bevrijden uit haar isolement. Nieuwe wijken verrezen buiten de oude stadsgrachten. In die nieuwe wijken kwamen als vanzelfsprekend de nieuwe kerkgebouwen, die voor de daar wonenden parochianen de betekenis kregen die de Martinuskerk de eeuwen door had voor heel de gelovige gemeenschap van de stad. Steeds weer werd begonnen met de bouw van een eenvoudig noodkerkje. Ook die gebouwtjes treften we in de nieuwe wijken van de stad nog hier en daar aan, al kregen ze in de loop van de jaren wel een andere bestemming.

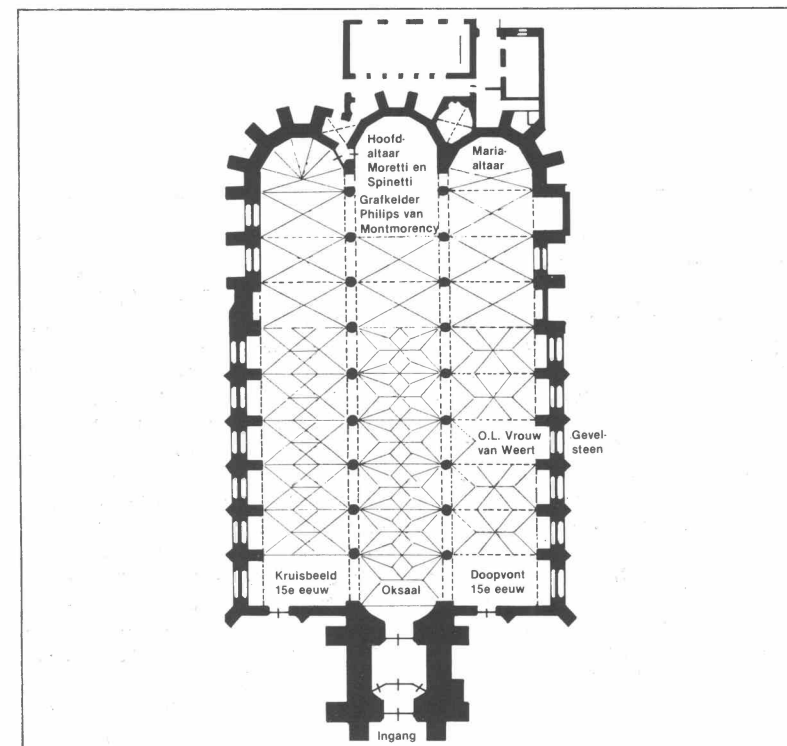
Wanneer de tekenen niet bedriegen dan staan enkele van de grotere parochiekerken in Weert datzelfde lot te wachten. De onkerkelijkheid neemt hier, zoals elders in ons land, toe en onder de blijvers groeit de groep die voor de liturgische vieringen net zo lief elders samenkomen dan het traditionele - vaak veel te grote - kerkgebouw.

Daarom deze nieuwe almanak, gewijd aan de kerken van Weert. Een interessante verzameling historische gegevens, dat wel, maar tegelijk een bezinning op de plaats van het kerkgebouw in de stadswijk, de plaats van de Kerk als geloofsgemeenschap in het leven van ons mensen. Een noodzakelijke bezinning rond telkens weer een ander Weerter kerkgebouw. Een heel jaar lang ASJ GOD BELEEFD.

1. De St. Martinuskerk

De oudste kerk van Weert, de kenale St. Martinus, die van 1975-1980 een algehele restauratie heeft ondergaan, is tevens het meest monumentale gebouw van Weert.

Zij is gebouwd in laat-gotische stijl met Rijnlandse invloed (gewelven) en met Maaslandse kenmerken (hardstenen kapitelen). Met de St. Michaël in Zwolle behoort zij tot de enige oorspronkelijke hallenkerken (zijbeuken even hoog en even breed als de middenbeuk) uit de laat-gotiek in Nederland. Het gebouw imponeert door zijn rijk spel van zuilen, bogen en lijnen en door de grootse ruimtewerking. Bovendien is de typische gewelfconstructie zeldzaam in de Nederlanden en dat maakt deze kerk dubbel bezienswaardig; vóór in de kerk kruisgewelven, achterin midden, rechts en links resp. ster-, net- en ruitgewelven. Zij is gebouwd in twee fasen, n.l. in 1456 het oostelijk gedeelte

Plattegrond St. Martinuskerk

De Sint Martinuskerk

foto: fotostudio Ad Meewis

t.w. de priesterkoren en de eerste 3 traveeën en in 1500 het westelijk gedeelte. Het tijdsverschil van 50 jaren is duidelijk in de bouw af te lezen als men de gewelven, de plaatsing van de steunberen en de afwerking van de kapitelen op de hardstenen kolommen van beide delen met elkaar vergelijkt.

De bouwmeester is onbekend. Vermoedelijk wijzen de twee wapenschilden tegen de laatste pilaar aan de evangeliezijde (het wapen van Keulen en een voorwerp met de initialen W en L) op het huismerk van de architect.

De toren met zijn speklagen van natuur- en baksteen en rijkversierde hoekberen is een typisch voortbrengsel van de Brabantse of Kempische gotiek. Hij is gebouwd in 3 etappes n.l. het benedenstuk in 1528/1529, het middengedeelte in 1887/1889 en de nieuwe torenspits van architect Verlaan in 1959/1960.

Tot de voornaamste bezienswaardigheden behoren: de tijdens de restauratie ontdekte zeldzaam prachtige gewelfschilderingen (bloem- en diermotieven, allegorische voorstellingen enz.) uit de 15e en 16e eeuw, die historisch en artistiek gezien een grote waarde hebben; het hoogkoor, dat in 1790 is aangebracht in neo-klassieke stijl door de Italianen Moretti en Spinetti; op het priesterkoor in de middenbeuk de monumentale grafzerk van Graaf Philips van Ho(o)rne, die in 1568 tesamen met Lamoraal van Egmond in Brussel werd onthoofd op last van koning Philips II van Spanje; het z.g. Gravenkoortje in de zuidbeuk, volgens overlevering de plaats, die gereserveerd was voor de Graven van Horne, tevens Heren van Weert, en dat in 1885 werd ingericht als devotie-

kapel voor de twee Weerter Martelaren van Gorcum, de H. Hiëronymus en H. Antonius, in 1572 in Den Briel vermoord; een altaartroonkastje (± 1770) met een copie van een in 1974 gestolen wonderdadig beeld van O.L. Vrouw van Bijstand van Weert, omgeven door ex-voto's; de originele 15e eeuwse doopvont, die de beeldenstorm van 1566 overleefde en het fraaie hekwerk rond de doopkapel, in 1662 geschonken door de Weerter krijgsheld Jan van der Croon; meerdere merkwaardige beelden, waaronder een marmeren 14e eeuwse Madonna, een St. Joris te paard (16e eeuws), een St. Sebastiaan (± 1700), kostbare biechtstoelen, koorbanken en schilderijen.

Voor een uitvoerige beschrijving van de geschiedenis en de interieurstukken van deze kerk zij verwezen naar het rijk geïllustreerde en kostelijk geschreven gedenkboek, dat in het begin van 1980 werd uitgegeven b.g.v. de officiële heropening van de kerk.¹⁾

Deze St. Martinuskerk nodigt vriendelijk uit om er vol bewondering de uitingen van religieuze kunst te bezichtigen maar ook om er als "Gods Volk onderweg" te blijven samenkomen om er een zinvolle traditie voort te zetten.

¹⁾ Hubert Haenen
Sint Martinuskerk Weert 1980